

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Бойко Тетяни Антошівни,

кандидата мистецтвознавства, старшого наукового співробітника,
доцента, доцента кафедри режисури та акторської майстерності Київського

національного університету культури і мистецтв

на дисертацію **Рудої Дар'ї Володимирівни**

«Образна система вистав сучасного театру ляльок України: візуальний

компонент», подану до захисту на здобуття ступня доктора філософії за

спеціальністю 026 «Сценічне мистецтво»

Актуальність теми дослідження. Модифікації сучасного театрального мистецтва України пов'язані насамперед зі світовим технологічними новаціями, глобалізаційними викликами та екстремальними умовами воєнних лихоліть. Вітчизняний драматичний театр, який має унікальну історію, формотворчі винаходи та здобутки провідних митців, сьогодні не в змозі протистояти стилістичній тенденційності та тотальному осучасненню класичної спадщини драматичного театру. В контексті цих швидкоплинних процесів саме театр ляльок, значною мірою, зберігає свою специфіку та естетико-художні параметри. Рукотворна праця виготівників ляльок, універсальна виконавська манера акторів-лялькарів та сценічна метафорика становлять неабиякий інтерес для фахівців театру та мають чималу прихильність глядачів різного віку. На поточний момент доволі важливо зафіксувати та проаналізувати трансформації сучасного театру ляльок України, зрозуміти, де театр ляльок залишається вірним своїм традиційним канонам, а де використовує надбання цифрової доби та мультимедійні засоби. На ці актуальні питання й надає відповідь дисертантка Дар'я Рудая на сторінках наукового дослідження «Образна система вистав сучасного театру ляльок України: візуальний компонент». У дисертації дослідниця аналізує, структурує та надає теоретичних обґрунтувань різноманітним візуальним засобам виразності вистав сучасного театру ляльок. Її праця відповідає актуальним запитам вітчизняної науки театрознавства.

Відповідність змісту розділів заявленій темі. У тексті дисертації логічно й послідовно викладено головні аспекти заявленої теми. Дисертантка послуговувалася дедуктивним принципом, тобто відштовхувалась від усталених наукових постулатів та рухалась до виведення власних висновків і умовиводів. Приміром, розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1. «Вистава театру ляльок у контексті проблем видовищної культури» закладено теоретичний фундамент, яким стає концептосфера видовищної культури з усіма її соціокультурними та художніми розгалуженнями. Таким чином, візуальний компонент сучасного театру ляльок України доєднується до загального спектра вітчизняної видовищної культури. У підрозділі 1.2. «Методологія та специфічні аспекти дослідження театру ляльок» зазначено методологію дослідження візуальних складників сучасного театру ляльок, що спирається на загальнонаукові та специфічні мистецькі теорії, постулати та принципи аналізу. Разом з тим, магістральною метою аналізу візуального компонента сучасного театру ляльок дисертантка визначила саме семіотику. Цей вибір пояснено так: «Семіологічний підхід у мистецтві театру ляльок відкриває нові перспективи для аналізу вистав, дозволяючи розглядати кожен елемент як частину єдиної комунікативної системи. Такий підхід допомагає зрозуміти, як фізична умовність в мистецтві театру ляльок трансформується у складну образну систему, що впливає на сприйняття глядачів» (с. 43). Підрозділ 1.3. «Феномен театральної ляльки в науковому осмисленні» апелює до теоретичного обґрунтування функціоналу ляльки в театральному мистецтві в цілому та театрі ляльок – зокрема. Також у підрозділі вказано на механізми аналізу вистав театру ляльок, що створені за моносистемним та полісистемним принципами.

Розділ 2 «Образна система вистави театру ляльок: структурно-функціональний аспект» містить чотири підрозділи. У підрозділі 2.1. «Художній образ у театральному мистецтві та специфіка образної системи вистави театру ляльок» розглянуто динаміку формування образних систем театального мистецтва в історичній тягlostі та на сучасному етапі. Дисертантка звертається

до теоретичних розробок Адольфа Аппія та Гордона Крега як таких, що розглядали функціонал ляльки у формотворчому поступі мистецтва режисури. У наступних підрозділах 2.2., 2.3. та 2.4. увагу приділено аспектам композиції, візуальних прийомів, драматургії та музики при створенні образної системи вистави. Зокрема, структуровано інформацію про види театральних ляльок та їх функціональні особливості, естетико-художні варіації театрального костюма, зв'язок вербальної основи та метафоричної частини створення сценічного образу, його музичне та світло-шумове оформлення тощо.

У розділі 3 «Втілення візуальних складників образної системи вистави: різноманітність творчих рішень» акумульовано головні здобутки цієї дисертації. По суті, структуровано, систематизовано, описано й пояснено методи та принципи побудови образної системи сучасного театру ляльок України. Здобувачка проаналізувала перебіг театрального процесу з 2000-го до 2024-го року та виділила репрезентативні вистави для підкреслення власних спостережень та виведення наукових висновків. У підрозділі 3.1 «Моносистемні вистави» та підрозділі 3.2. «Полісистемні вистави» розтлумачено принципи роботи лялькарів з різноманітними ляльками відкритого та закритого типів водіння, акцентовано як на традиційному їх позиціюванні, так і на новітніх рекомбінаціях, в тому числі й з використанням мультимедійних засобів візуалізації. У висновку до цього розділу здобувачка наголошує: «Сучасний театр ляльок балансує між традиційною моносистемністю та новітніми експериментами полісистемності. У театрі ляльок активно застосовуються мультимедійні технології, однак це не заважає моносистемності залишатися актуальною» (с. 165). Велика кількість ілюстрацій, зібраних у Додатку В, демонструє фрагменти постановок С. Єфремова, С. Брижана, М. Урицького, Р. Неупокоева, О. Дмирієвої та багатьох інших знакових режисерів і сценографів. Цей додаток підкріплює ключові тези та візуалізує основні положення розділу.

У підсумку констатуємо, що змістовне наповнення кожного розділу та підрозділів відповідає заявленим назвам та порушеним у назвах питанням.

Наукова новизна дослідження полягає, перш за все, у виведенні нових теоретичних узагальнень образної системи та візуальних засобів виразності сучасного театру ляльок України. Так, до наукового обігу введено поняття «моносистемність» і «полісистемність», що позначають синтез технологічних та змістовних складників створення вистави. Окреме вагоме значення має аналіз репрезентативних вистав українських митців-лялькарів як столичної, так і регіональної сцени. У роботі поглиблено розуміння структури образної лексики вистав театру ляльок, сфокусовано увагу на взаємопроникненні традиційних прийомів і пристосувань та сучасного мультимедійного устаткування, що, своєю чергою, збагачує знання про формотворчу трансформацію всієї галузі театру ляльок. Те, що дисертантка зуміла поєднати, осмислити й пояснити зв'язок загальнонаукових теоретичних підвалин з практичними наробітками у царині вітчизняного театру ляльок, зумовлює **теоретичне і практичне значення результатів її роботи**. Текст дисертації може прислужитися як мистецтвознавцям, які надалі будуть досліджувати різнобічні аспекти мистецтва театру ляльок, так і практикам, які апробують новий симбіоз стилістичних та формальних елементів створення вистави. Крім того, дисертація стане в пригоді викладачам практичних дисциплін з царини театру ляльок та здобувачам цієї спеціалізації, вона може бути корисною для написання підручників з історії та теорії театру ляльок.

Вивчення матеріалів дисертації дозволяє стверджувати, що **завдання**, поставлені дисертанткою перед початком роботи, цілком логічні та вмотивовані, у тексті їх розв'язання позначене в конкретних висновках та наукових конотаціях. Так само певну частину наукової праці відбито й у загальних положеннях **апробації результатів дослідження**, що складається з трьох статей у фахових виданнях категорії Б, п'яти виступів на міжнародних та всеукраїнських конференціях та однієї науково-популярної публікації.

Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, специфіка викладу матеріалу. Складена структура роботи суголосна зі змістом дисертації. У дисертації дотримано наукового стилю викладу її

основних положень, текст роботи демонструє високу мовну культуру Дар'ї Рудої. За жанровим спрямуванням робота тяжіє саме до теорії театру, вона не перевантажена цитатами, головні судження авторки базуються на аналізі опрацьованих джерел та власних міркуваннях. Робота аналітична, містить оригінальні спостереження, самостійність її написання – поза сумнівом.

Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. У дисертації та наукових публікаціях академічного плагіату, фальсифікацій, фабрикацій не виявлено.

Дискусійні моменти та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Дар'ї Рудої, вважаємо за доцільне висловити одне зауваження та вказати на два дискусійні моменти.

Зауваження стосується того, що дисертантка, досліджуючи сучасний стан вітчизняного театру ляльок, досить мало апелює до історичних подій або практики видатних митців, що позначилися на сучасних рецепціях театру ляльок. При тому, що Дар'я Рудая на с. 32 пише: «Завдяки цифровим медіа, новітнім сценографічним рішенням та інтерактивним постановкам театральне мистецтво зберігає свою здатність до створення сильних символічних образів, які не лише відображають сучасні реалії, а й стають результатом багатовекторних діалогів із культурною спадщиною минулого». От саме «діалогів із культурною спадщиною минулого» у тексті бракує. Приміром, коли здобувачка пише про сценічну вертепну ляльку, вона зовсім не торкається відомих досліджень Григорія Галагана, Євгена Марковського, Йосипа Федаса, Людмили Софронової, Ольги Фрейденберг, де окреслено автентичні властивості цієї ляльки. У списку використаних джерел імена цих дослідників так само відсутні. Разом з тим, ми бачимо у списку використаних джерел трактат Дені Дідро «Парадокс про актора», маніфест Бертольта Брехта «Про мистецтво театру» та збірку статей Пітера Брука «Жодних секретів», які мають лише опосередкований вплив на специфіку театру ляльок.

Дискусійним може бути такий момент. У деяких епізодах роботи превалює теоретична констатація явищ сучасного театального процесу, але без

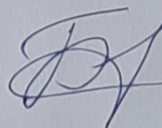
жодних підкріплень прикладами з практичного досвіду. Приміром, на с. 113-114 здобувачка стверджує: «Водночас використання екзотичних (скажімо, африканських та індійських) мотивів у театральному мистецтві відображає прагнення до розширення культурних меж і відкриття нових форм естетичного висловлювання». Але ж, у репертуарі українських театрів ляльок є багато вистав, які можуть проілюструвати це спостереження, як-от легендарна вистава Михайла Урицького «Чому у слона довгий ніс?» та ін. Отже, постає питання: чому у розділі 2 немає відповідних прикладів із сучасної театральної практики?

Також, звертаємо увагу на те, що у Додатку В., де зібрано ілюстрації з багатьох вистав вітчизняного театру ляльок, у підписах інформації про вистави відсутні прізвища драматургів. На нашу думку, варто було б писати ім'я драматурга або автора інсценізації, які також є співучасниками вистави.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Рецензування дисертації на тему «Образна система вистав сучасного театру ляльок України: візуальний компонент» дає підстави стверджувати, що дослідження являє собою самостійну, завершену, логічно структуровану працю з науково-місткими висновками. Дисертація виконана на високому науковому рівні з дотриманням усіх академічних вимог, висунутих до такого типу робіт, а її авторка Рудая Дар'я Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 026 Сценічне мистецтво.

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства,
старший науковий співробітник,
доцент, доцент кафедри режисури
та акторської майстерності Київського
національного університету культури і мистецтв

 Т. А. Бойко

